

ПОЛЕЖАЄВ Ю. Г.

(Запорізький національний технічний університет)

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРС ЯК БАГАТОГРАННИЙ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ ФЕНОМЕН

Активне і насичене подіями сучасне політичне життя у світі є чудовим підґрунтям для наукових розвідок. Це доводить велика кількість науковців, які з інтересом і захопленням досліджують політичну комунікацію. Автор дає характеристику різноманіттю підходів у сфері політичної лінгвістики і виявляє ефективні методи дослідження суспільно-політичного дискурсу з огляду на його індивідуальні і загальні характеристики.

Ключові слова: суспільно-політичний дискурс, екстралінгвістичні фактори, мовленнєвий вплив,

Полежаев Ю.Г. Общественно-политический дискурс как многогранный социолингвистический феномен. Активная и насыщенная событиями современная политическая жизнь в мире является плодотворной почвой для научного изыскания. Это доказывает то огромное количество ученых, которые проявляют огромный интерес к политической коммуникации. Автор дает характеристику разнообразию подходов в области политической лингвистики и определяет эффективные методы исследования современного общественно-политического дискурса с учетом его индивидуальных и общих характеристик.

Ключевые слова: общественно-политический дискурс, экстралингвистические факторы, речевое воздействие,

Polyezayev Y.G. Socio-political discourse as multiplex sociolinguistic phenomena. Active and eventful political life in the world today serves as a rich ground for scientific exploration. It serves to prove that many scholars show great interest and appreciation of political communication. The author gives a summary of a variety of approaches in the field of political linguistics and determines effective methods of researching modern socio-political discourse according to its individual and common features.

Key words: socio-political discourse, extra linguistic factures, speech influence.

Сьогодні в лінгвістиці взаємодіють такі наукові парадигми, як антропоцентрична, функціональна, прагматична та когнітивна, що зумовлює розвиток комплексної методики досліджень. У зв'язку з необхідністю врахування усіх факторів та чинників комунікативних процесів значне місце у дослідженнях початку XXI століття посідає дискурс. І хоча внутрішня організація дискурсу стала предметом дослідження багатьох розвідок, на сьогоднішній день залишається нерозв'язаною до кінця значна кількість питань, пов'язаних з цим багатограним і таємним явищем.

Значне місце серед актуальних проблем дискурсології належить дослідженню проблем породження, функціонування, сприйняття дискурсу, визначенню критеріїв його диференціації. Дослідженню дискурсу як глобального явища комунікації присвячена значна кількість наукових праць таких відомих лінгвістів далекого і близького зарубіжжя, як Е.Бенвеніст, Г.Біас, Р.Брінкер, А.Вежбицька, Г.Герман, С.Герреро, Р.Годель, Х.Грунерт, Т.ван Дейк, Р.Дікман, В.Едмондсон, Р.Крейг, Г.Кресс, Г.Кук, Д.Нуан, Е.Нуньес, Н.Паірклаф, В.Сагер, Дж.Серль, М.Стабс, Л.Фернандес, М.Фуко, Д.Шифрін; Н.Арутюнова, М.Бахтін, В.Богданов, В.Борботько, В.Дем'янков, І.Ільїн, Ю.Караулов, А.Кібрік, І.Кобозева, С.Крестинський, М.Миронова, О.Падучева, В.Петров, Ш.Сафаров, О.Сищиков, С.Сухих, Є.Шейгал та інші.

В Україні проблеми дискурсу досліджуються у працях М.Бартун, Ф.Бацевича, І.Безкровної, О.Боровицької, Р.Бубняк, І.Бехти, А.Белової, В.Бурбело, Т.Воропай, О.Галапчук, О.Ільченко, В.Карасика, К.Кусько, О.Кучерової, Д.Мамалиги, Т.Нікульшиної, О.Онуфрієнко, Л.Павлюк, М.Полюжина, М.Поповича, Г.Почепцова, Т.Радзієвської, В.Різун, М.Феллер, Г.Яворської та інші. При чому значна кількість робіт вчених присвячена розробці окремих типів дискурсу – публіцистичного (І.Соболева), судового (Т.Скуратовська), законодавчого (М.Власенко), газетного (С.Коновець, Н.Чабан), рекламного (Н.Волкогон, В.Охріменко), художнього (О.Островська), екологічного (І.Розмаріца), авторитарного (П.Крючкова), спонукального (Л.Ряполова), дискурсу суспільно-політичних теленовін (Н.Рождественська), політичного (А.Баранов, А.Белов, С.Жаботинська, Г.Жуковець, В.Карасик, В.Петренко, О.Пономаренко, К.Серажим, І.Стецула, В.Ущина, О.Фоменко, Н.Чабан, П.Чілтон) тощо.

Метою написання статті є окреслення напрямів дослідження суспільно-політичного дискурсу як окремого типу дискурсу, що завдяки інтеграції рис різних типів дискурсу слугує створенню та розвитку діалогу між владою і суспільством. Таким чином **об'єктом** дослідження є сучасний суспільно-політичний дискурс як складне і багатогранне комунікативне явище, **предмет** вивчення у даній статті – його інтеграційні та специфічні риси.

На думку Е. Косеріу [Coseriu 1987, с. 24], вже саме мовлення є «політично навантаженим, адже є знаком солідарності з іншими членами суспільства, що використовують ту ж саму мову». Дискурс, своєю чергою, є практикою комунікативних взаємин для досягнення суспільної узгодженості та соціальної згоди. За дискурсом стоїть набагато більший обсяг інформації, аніж той, що маніфестується поверхово вираженими значеннями слів. Тому не дивно, чому дослідження політичного дискурсу набуває такої популярності серед науковців, і чому виникає така кількість нових дисциплін.

Політичний дискурс може розглядатися як мінімум з трьох точок зору: 1) філологічної – як будь-

який інший текст, однак "боковим зором" дослідник дивиться і на фон – політичні або ідеологічні концепції, що переважають у світі інтерпретатора; 2) соціо- та психолінгвістичної – при вимірюванні ефективності для досягнення прихованих або явних, але без сумніву, політичних цілей мовця; 3) індивідуально-герменевтичної – при виявленні особистісних смислів автора або інтерпретатора у відповідних обставинах.

Таким чином, дослідження політичного дискурсу знаходиться на перетині різних дисциплін і пов'язане з аналізом форми, задач і змісту дискурсу, що використовується у відповідних "політичних" ситуаціях [Bell 1995, с. 46]. Однією із таких дисциплін є політологічна філологія, яка досліджує, наприклад, як у кожному конкретному політичному дискурсі актуалізуються концепти 'влада', 'вплив', 'авторитет'. На відміну від політологів, філологи розглядають ці факти тільки у зв'язку з мовними особливостями поведінки мовців та інтерпретації мовлення.

Політологічне літературознавство за допомогою власного інструментарію досліджує макроструктуру політичного дискурсу: зміну та мотивацію сюжетів, мотивів, жанрів тощо. Політологічна лінгвістика займається макрорівнем, її предмет – синтактика, семантика і прагматика політичних текстів, а також інсценування та моделі інтерпретації цих дискурсів. Зокрема, найменування політично значущих концептів у політичному використанні у зіставленні з їх повсякденним вжитком [Januschek 1985].

Описати політичний дискурс у суто лінгвістичних термінах неможливо і не адекватно предмету дослідження. Адже для релевантного аналізу специфіки політичного, не кажучи вже по суспільно-політичний дискурс, необхідно охарактеризувати його ефективність і полемічність, виявити експліцитні та імпліцитні оцінки і наміри мовця, тощо.

Суспільно-політичний дискурс поєднує політичну сферу з рештою сфер суспільного життя задля формування взаємодії та порозуміння між владою і суспільством, тому інтегрує риси дискурсів, які функціонують у різних сферах життя суспільства, та містить в собі лінгвістичні та екстралінгвістичні, передусім соціальні та психологічні елементи [Кунцевич 2005, с. 41; Морік 1982, с.44], адже його метою є вплив на широку аудиторію.

На відміну від політичного дискурсу як вербалізованого вияву політики [Третьякова 1998, с. 145], соціолінгвістичної структури, що покликана впливати на масову свідомість через слова і тексти [Ухванова-Шмыгова 1998, с. 46], суспільно-політичний дискурс як цілісне комунікативне явище, що визначається низкою характерних рис і ґрунтується на антропоцентричних та комунікативно-прагматичних засадах, відображає явища і процеси, що відбуваються у суспільстві та провокує їхній подальший розвиток. Його комунікативна мета полягає у формуванні взаємодії та порозуміння між суспільством та політиками, бачення та оцінки процесів сьогодення, у спонуканні до практичного обмірковування, що спрямоване на прийняття ефективних рішень [Коваль 2004; Попова 2004].

Таким чином, в сучасному суспільно-політичному дискурсі повною мірою втілюється діалогічна природа політичного дискурсу [Бессонова 2004], але завдяки інтеграції рис різних типів дискурсу і, запозиченню в них ефективних засобів впливу на масову свідомість, цей тип дискурсу формує власну цілісну систему характерних рис, що слугує створенню та розвитку більш ефективного діалогу між владою і суспільством.

Виділення сучасного суспільно-політичного дискурсу як окремого типу ґрунтується на визначенні його комунікативної мети, яка полягає у формуванні взаємодії між владою та суспільством та на формуванні особливої системи засобів створення його семантико-прагматичного змісту, які інтегруються з різних типів дискурсу (аргументативність політичного дискурсу, термінологічність економічного, офіційність дипломатичного, імперативність юридичного, високий ступінь актуалізації побутового, відкритість та естетичне навантаження художнього дискурсів) тощо. Його основними рисами також слід вважати особливу соціально-рольову конфігурацію, історичний характер, широту сфер породження та функціонування, зверненість до соціальних та політичних проблем суспільства.

Висновки. Інтерес до політичної комунікації зумовлений загостренням політичної боротьби у багатьох країнах світу, в якій використовується арсенал найрізноманітніших засобів, тактик та прийомів впливу на виборців. Досліджуваний тип дискурсу як складний соціолінгвістичний феномен характеризує широта сфери функціонування, зверненість до соціальних та політичних проблем суспільства, прагматичне та ідеологічне навантаження, спрямованість у бік збільшення діалогічності, а також оперування суспільно-політичною лексикою і термінологією, що швидко піддаються змінам завдяки факторам екстралінгвістичної дійсності.

Інтенсивне політичне життя не тільки зумовлює розвиток лексики, фразеології та інших систем національної мови, а також веде до пошуку нових засобів прагматичного впливу на масову аудиторію. Тому в **перспективі** подальшої роботи – вивчення комунікативних стратегій партнерів-опонентів і особливостей аргументації в політичному дискурсі, дослідження явища політичної риторики і гри слів, виявлення лінгвокогнітивних особливостей актуалізації суспільних стереотипів і упереджень у

політичному дискурсі та аналіз потенційно-множинних оцінних інтерпретацій головних концептів на матеріалі різних мов.

Література

- Бессонова Л.Е. Коммуникативные аспекты политического дискурса // Ученые записки ТНУ им. В.И.Вернадского. Т. 16 (55). - № 1: Филологические науки. - Симферополь, 2004. - С. 22-27. Коваль Н.М. Метафора як один із образно-експресивних засобів мови у системі іспаномовного суспільно-політичного дискурсу // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. - К.: КНУ. - 2004. - Вип. 3. - С. 107-113. Кунцевич С.Е. Психологические аспекты политического дискурса / С.Е. Кунцевич // Вестник Минского гос. лингвист. ун-та. Сер. 1, Филология. - 2005. - № 4 (20). - С. 37-50. Попова Н.М. Сучасний іспаномовний суспільно-політичний дискурс: лінгвопрагматичний аспект 2004 года / Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.05 / Н.М. Попова; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. - К., 2004. - 20 с. - укр. Третьякова Г.Н. Ментальная схема «свой мир» / Г.Н. Третьякова // Методология исследования политического дискурса: Актуальные проблемы содержательного анализа общественно-политических текстов: сб. науч. трудов / Белгосуниверситет; под общ. ред. И.Ф. Ухановой-Шмыговой. - Вып. 1. - Минск, 1998. - С. 145-150. Уханова-Шмыгова И.Ф. Каузальный анализ политического текста / И.Ф. Уханова-Шмыгова // Методология исследования политического дискурса: Актуальные проблемы содержательного анализа общественно-политических текстов: сб. науч. трудов / Белгосуниверситет; под общ. ред. И.Ф. Ухановой-Шмыговой. - Вып. 1. - Минск, 1998. - С. 45-52. Bell V. Negotiation in the workplace: The view from a political linguist // A. Firth ed. The discourse of negotiation: Studies of language in the workplace. - Oxford etc.: Pergamon, 1995. - P. 41-58. Janussek F. ed. Politische Sprachwissenschaft: Zur Analyse von Sprache als kultureller Praxis. - Opladen: Westdeutscher Verlag, 1985. - S. 207-232. Morik K. Überzeugungssysteme der Künstlichen Intelligenz: Validierung vor dem Hintergrund linguistischer Theorien über implizite Äußerungen. - Tübingen: Niemeyer, 1982.

ПРИСЯЖНИК Л.Ф.

(Київський національний лінгвістичний університет)

РИТМІЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ЯК ЗАСІБ ВТІЛЕННЯ ЗМІНЕНИХ СТАНІВ СВІДОМОСТІ

*Ритм – це не що інше, як загадкова гармонія
між частиною і цілим, яка створює те,
що називається життям ...*

У статті розглядається явище змінених станів свідомості в художній семантиці. Проведений лінгвостилістичний аналіз показав, що змінені стани свідомості переважно репрезентуються в художньому тексті шляхом варіативності його ритмічних моделей. Дослідження виконано у межах лінгвопсихологічного підходу.

Ключові слова: змінені стани свідомості, ритм, лінгвопсихологія.

Присяжнюк Л.Ф. Ритмическая организация художественного текста как средство воплощения измененных состояний сознания. В статье рассматривается явление измененных состояний сознания в художественной семантике. Проведенный лингвостиллистический анализ показал, что измененные состояния сознания находят свое воплощение в художественном тексте главным образом посредством вариативности его ритмических моделей. Исследование выполнено в рамках лингвопсихологического подхода.

Ключевые слова: измененные состояния сознания, ритм, лингвопсихология.

Prisjahnjuk L.F. Rhythmical Patterns of a Literary Text as a Means of Altered States of Consciousness Presentation. The article focuses on the phenomenon of altered states of consciousness from the perspective of literary semantics. The linguistic analysis provided shows that altered states of consciousness are mainly represented through variations in rhythmical patterns of the literary text. The research is based on theoretical assumptions of linguopsychology.

Key words: altered states of consciousness, rhythm, linguopsychology.

Дж. Голсуорсі “Туманні думки про мистецтво”

Однією з характерних рис сучасної філології є широкий спектр наукових шкіл, які відрізняються одна від одної предметом, завданнями, методами дослідження тощо. Проте незважаючи на таку різноманітність підходів до вивчення художньої семантики, можна виокремити проблеми, які є предметом зацікавлення низки сучасних філологічних напрямів. Серед них варто зазначити проблему розкриття зв'язку тексту з когнітивною та емоційною сферами людського буття [Tsur 1992; Тернер 1995; Воробйова 2008], що зумовлює необхідність встановлення особливостей художнього відображення емоцій і інших явищ, пов'язаних з психічною діяльністю людини, зокрема, свідомістю та її станами.

Погляд на текст як на відкриту цілісну саморегульовану систему [Тарасенко 2009], що базується на інтерсеміотичності, тобто на поєднанні різних семіотичних кодів (візуальних, аудіальних, оптичних, ольфактивних та ін.) [Вороб'єва 2010, с. 47-48], пояснює інтерес до вивчення внутрішніх механізмів саморегулювання тексту. Одним з таких засобів створення багатовимірності, об'ємності художнього тексту є його ритм [Гиршман 1982; Бишук 2003; Tsur 1992, с. 445]. Саме ритм має здатність “підлаштовуватися під роботу мозку та слугувати збуджувачем і підсилювачем певних психічних